

PESMI

Cveto Preželj

PRIZOR IZ SAMOTE

Dežuje, da bi bila jesen čistejša,
prozorna in krhka,
da bi se bala snežnih kap po gorah.
Morda ti je vseeno, če ulica spolzi med ribe
ali med spuščene roke strašil
in se prevleče s plesnijo, s podganami.

Nam so jutra in večeri enako igrana.
In dude so postavljene k peči.
Še psi so sprejeli jesen
in pozabili izlajati strah.
In zvon, ki povezuje vasi ob porokah in smrti,
čaka, da se vrv strese
in sonce pokaže v lini.
Gallusovi moteti — nekoliko upanja —
o veri pojoči menihi,
dajte mi ključ, da bom poiskusil odpreti vrata
in se dotaknil vrvi,
ki jo v zvoniku veter potresa
in z malim zvonom prebudi ljudi.

Dežuje, da bi bila jesen čistejša,
da bi se pozabilo šumenje, brenčanje žuželk,
da bi rjavooko gledanje drobnih življenj
bilo mimo naju,
da bi bilo kaznovano z oddaljenostjo
in ujeto med neštete reke.

Zdaj sem reka, ki se ne posrebi.
In po ramah odtekajo deževni oblaki.
Imam jih v vseh podobah,
ki se začenjajo s trenutno samoto,
z igranjem ustnic v prazno.

VECERI MINLJIVOSTI

Pod svetilko je netopirjev let
kakor razjeden obraz
iz let nepopolne mladosti.
Uglašujem klavir blizu misli,
da je c-molova skala moj konec.
Ne toliko črnih tipk,
varno zaprtih
pred hitrimi ali počasnimi udarci.
Ne toliko črnih tipk,
kakor misli:
da je letenje svetlo prebujanje metuljev,
da je sonce blizu svoje sence.

Misli mečejo svetlobna zrcala
za lahkimi stopinjami.
Če se ustaviš,
se v vseh dekletih prepletajo
odsevi zrcal
in strah
in tolikokrat dvignjena roka
je simbolični pozdrav.

Nad trgom je bronasti kip
potegnil s prsti po violini
in soparni čolni so se nagnetli v pristani
in lak se je še nadalje luščil s palub in bokov jadrnic.

Izložbena okna
dvignem nad svojo glavo,
da me ne premotijo.
Dekleta pod svetilkami
imajo spete roke
in s prsti pišejo imena ljubimcev.
Ljubim odsanjane, tople, peneče se prsi,
ki jih luči v svoj krog rojevanja
vabijo
z barvitostjo in vonjem po svežih posteljah.

Zlekнем se na eni
ali stoti postelji.

Vreden sem samo podajanja,
jemanja,
ki ga imenujem osvojitv.

Izložbena okna spustim,
da me zvabijo k vходу.
Glasovi prodajalk
so pridigarjevi glasni vzkliki.

Med rokami nimam več poti.
Med nogami se drobijo gumbi.
Zlatarjevo oko
je pomanjšan zlat gumb.

Okoli pasu objeti
so se stresli zaradi hladu morja.

In jaz sem imel še vedno oči nad vsakomur,
ki ni nikogar varoval niti obsojal,
če pa je sodil,
je brez moje vednosti,
ker je bil krivec s poosebljenim zakonom,
krivec, ki je hotel čudni čas,
poleg zabav in laži,
dohiteti.

NEZNOST

Kakor bel cvet
je sneg okoli jablan prepovedal popornikom
hojo in smeh.
Kakor bel cvet
je zvonik z vetrom,
s poganjki hišnih slemen.
Da bom razgazel poti
in si od vseh strani
ogledal vasi,
je dovolj nekaj dni,
vendar belina se spremeni
v živo ali zamaknjeno pričakovanje
nedoraslega sonca.
Kam tedaj, ko postane življenje običajno,
raztrgano med opravke in spanje?

ZENICE

Po kapljah, ki zdrsnejo s skal,
spoznaš vrednost jemanja in vračanja,
ki je morju vedno tako blizu,
prav nič narejenega, potvorjenega
ni v tem.
Vse drugo se preoblikuje po nas.
In v upanju je ljubezen, svetloba.

Po kapljah, ki drse,
si merim čas
in upam, da morje ne doseže skal,
do zdaj vedno suhih ploskev,
na katerih se poznajo stopinje galebov.

Naoljeno morje rojeva rjavkasto bela krila.
Tako kričijo galebi pred smrtjo
in skušajo z globin priklicati gore,
da bi lahko znova leteli nad jadrnicami, nad mesti.

Nad katerim mestom je še gaj cipres?
Na cestah je zemlja. Rože so suhe.
Žene, otroci umirajo v skupnem grobu stavb.

Zenice, ki so se nastavljale soncu,
ki so s parki in pomorščaki mežikale,
ki so ...
Kaj so poleg telesa?
Najvrednejše so poleg izgubljenega sonca.

ZDAJ

Dvoje rok za njo,
ki je srečanje prerasla.
Zdaj brsti s kostanji v senco,
zdaj pod čebeljim krilom blesti
in se v mojih dlaneh razgovori o dnevu,
ko je bilo vse okoli naju brezzvočno.

Brezzvočno, poredko narazen,
dihanje, ker so gozdovi mirovali,
dovolili, da sva zaspala kjerkoli,
vendar v nama, v nama je čas zapiral jezove
in spominjanje je postalo nejasno.

Zakaj ravno zdaj opazim na polju,
ob reki ljudi?
Zakaj se bojim, da naju vidijo,
ko pa je vendar minilo srečanje
in je zdaj iz dneva v dan enako.

DOKTOR ŽIVAGO ALI APOTEOZA LJUBEZNI, LEPOTE IN RESNICE

France Vurnik

Bolj ko se bo odmikal čas, bolj se bo pozornost tistih, ki bodo prebirali ali analizirali in ocenjevali roman Doktor Živago, usmerjala na tiste, njegove sestavine, ki so ob izidu in ob prisoditvi Nobelove nagrade Borisu Leonidoviču Pasternaku ostale manj opažene kot tiste, ki zadevajo obdobje, v katero je roman postavljen in o katerem pripoveduje svojo resnico. To pa pomeni, da bodo roman obravnavali kot celoten umetniški organizem, v katerem imajo tudi vrednotenja zgodovinskih dogodkov v prvih treh desetletjih našega stoletja v Rusiji in Sovjetski zvezi enakovreden pomen kakor vse druge sestavine romana. Ob izidu leta 1957 (roman je bil najprej objavljen v italijanščini novembra 1957, leta pri milanskem založniku Feltrinelliju), posebno pa ob prisoditvi Nobelove nagrade B. L. Pasternaku naslednje leto za ta roman, so bile namreč prav te pisateljeve upodobitve dogodkov v Rusiji pred revolucijo, med njo in po njej in samo vrednotenje revolucije poglavitni in največji kamen spotike, ob katerem je sovjetska uradna kritika razglasila Pasternakov roman Doktor Živago za »literarni plevel« (Pravda 26. oktobra 1958) in sprožila tisti preskušeni mehanizem v političnem reševanju problema, v sklopu katerega je prezidij Zveze sovjetskih pisateljev izključil Borisa Pasternaka iz članstva Zveze in mu odvzel naziv sovjetskega pisatelja. Pasternak pa je »prostovoljno« zavrnil Nobelovo nagrado. Po nekaj letih, po smrti seveda, je bil rehabilitiran in leta 1965 je izšla v Sovjetski zvezi knjiga Pesmi in pesnitev (Stihotvorenija i poemi), izbor poezije, tudi pesmi iz romana so v njem, vendar ne vse, na primer Hamlet in Gecemanski vrt, ki pomenita zgorsčen pesniški dodatek idejni izpovedi romana. Knjiga ima obsežno interpretacijo Pasternakove poezije, napisal pa jo je A. D. Sinjavski.